ERM0039

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒ՛ՆՔ

՚Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅԺՄԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՍԻՑ:

՚Ի ՓԱՐԻԶ,

՚Ի ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ,

1816:

39

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ի վերայ այժմեան կացութեան թագաւորութեան Պարսից։

Աշխարհն Պարսից զանազան փոփոխութիւնս կրեաց 'ի զանազան դարս և յեղափոխութիւնս քաղաքական իրաց. այլ՝ յոյժ ինչ ժամանակի Պարսկաստան վայելեաց զօրութիւն իւրն բարեաւ. կառավարութիւն՝ հիմնեալ 'ի վր սկզբանց արդարութեան և ուղղամտութեան, որք և տեւեսցեն 'ի մերում ժամանակի է կառավարութեամբ ցեղին Կաճարեանց՝ շառաւիղեալ ըստ աւանդութեան ինչ 'ի Ճէնկիզեան տոհմէ՝ և բնակեցեալ 'ի բազում դարուց անտի 'ի հիւսիսային սահմանս Պարսից։ Սոքա՝ յետ Նատր Շահ Դահ-մազ Ղուլի խանին՝ մեծացան 'ի Պարսկաստան, և գերագոյն համարեցան աւելի քան զամ հին իշխանական ցեղս՝ մնացեալ 'ի մէջ նոցա։

Յամի տն 1784. Աղա Մուհամմէտ Շահն Կաճարեանց 'ի նոյն հոյակապ ցեղէ, առաւ զամ երկիրն Պարսկաստանու, մարտնչելով ը Թշնամիս իւր, և յաղթելով նց, մի ըստ միոյ՝ Թագաւորեաց յընթացս տասն ամաց։ Ապա եղբօր որդի նր Մեծազօր Ֆէթալի Շահն ժառանգեաց բոլոր Թագաւորութիւն հաւանութբ ամ ժողովրդոց Պարսից։

Կառավարութի սց իմաստութբ և իրաւամբք հիմնեալ և տնօրինեալ տեւման յամ իրս. որովք և աւելի սաստան զխիստս ամ Պարսից. զի 'ի հնումն՝ 'ի դատաստանական իրս՝ Օրինադէտք, Քաղաքապետք, և Գաւառապետք, զանարգար դատողութիւնս առնէին, կեղեքելով զժողովուրդն և վիրաւորելով զխիստս ամենից։ Իսկ այժմ՝ ամ դատաստանքն լինին զգուշաւոր քննութբ, և բազմիցս 'ի ներկայութե Արքայորդւոց։ 'Ի հնումն՝ դատաւորք Պարսից կաշառօք դատախազէին միայն ազբէին. բայց՝ յաւուրս մեր՝ ամ դատաւորք Թոշակաւորեալք են 'ի տէրութենէ՝ տարեկան ռոճիկօք, և կաշառառութիւն արգելեալ է ը մեծամեծ պատժօք։ 'Ի հնումն՝ բազում Պարսիկք տանէին զհարս-

տուն և զվաստակս աշխատասիրութեան իւրեանց յօտար ազգս՝ պատճառաւ անողորմութեանց և չափազանց հարկապահանջութեանցն՝ որք լինէին անդ ։ Այլ՝ առ այժմ՝ նոյն տառապեցեալ Պարսիկք, և բնակիչք այլոց ազգաց ևս՝ ախորժեն գալ և բնականալ ՚ի մէջ նր̄. և այս վս̄ այն՝ զի հաւասարութիւն այժմեան՝ տայ ամենից զարդարապակչիւ իմն ազատութիւն և պաշտպանութիւն ՚ի վաճառականութեան և յայլ իրս ։ ՚Ի հնումն՝ ազգն Պարսից ատէր միօրինակ զայլազգիս և զայլակրօնս արս, կամ ազինս առ հասարակ. բայց ՚ի մերում ժամանակի՝ կիրառութիւնք մտ̄ հաւատոյ և կրօնից հաւասարքն ազատ և պաշտպանեալ գտանին ։ ՚Ի հնումն՝ երևէին աւազակք բազումք ՚ի զանազան գաւառս Պարսից, և տէրութիւն յայնժամ ոչ հետևէր ՚ի պատժել և ՚ի ջնջել զնս̄. սակայն յայժմեան աւուր՝ ապահովութիւն տիրէ յամ̄ տեղիս, թէ ՚ի քաղաքս, և թէ ՚ի ճանապարհս ։ Առաջին ժամանակս՝ վարժութիւն զինուորութեան, կերպ մարտնչելոյ, և կարգ զինուորական կացութեան՝ էին ըստ հին սովորութեանց. բայց այժմ՝ սակաւ առ սակաւ եւրոպական ձևք մուծեալ՝ տարածին ՚ի մէջ նց̄, թէ ՚ի զգեստս, թէ ՚ի զինավարժութիւն, և թէ յայլ ամ̄ զինուորական կարգադրութիւն ։

Մինչ Թագաւորն Պարսից տայ զկառավարութիւն նահանգաց առ Շահզադէ որդիս իւր, կամ առ այլ Նախարարս՝ պահանջէ ՚ի նոցանէ զչափ խոստման առ ՚ի լինել հնազանդ յամի, և կառավարել անաչառապէս, հալածելով զամ̄ չարագործս. և սոքա ևս պարտաւորեն նոյն գունակ զստորին Գաւառապետս ծառայել նց̄ անխարդախութբ̄, և առանց օրինազանցութեան, և արգելել զամ̄ անօրէն գործառնութիւնս ը̄ պատժով մահու, և համարս տալ վնասից հպատակելոցն իւրեանց ։

Արդ՝ եթէ սոյն Ֆէթալի Շահ Արքայն՝ այսոքիւք խնամով կարգաւորութեք կառավարէ միշտ զտէրութիւն իւր, փոխարքայ որդի և բացարձակ հրամանատար բոլոր Պարսկաստանու, անմիջաբար յաջորդ և ժառանգ նր̄ Աբաս Միրզայն՝ արեգականափայլ իշխանն և ը̄հանուր Կուսակալն Ատրպատականի՝ ընթանալով հանապազ զհետ շաւղաց հօր իւրոյ՝ առնէ ըստ օրինակի նր̄, և յաւելանայ օր ըստ օրէ յիմաստութի, և տնօրինէ զգործ Թագաւորութեան՝ ըստ կամաց և ըստ կարգադրութեանց նր̄ ։

Ահա այսպիսի սահմանադրութեամբ հաստատեալ կայ այժմ տէրութիւն

Պարսից. ուր անձինք, ստացուածք և կրօնք վայելեն ըստ հաճոյից իւրեանց զիրաւացի իմն ազատութի և պաշտպանութի։ Բարեմտութի այժմեան Թագաւորին Պարսից ճանաչի յա̄մ տեղիս Թագաւորութեն. և յա̄մ դիպուածս՝ գործք ն̄ր զուգակցին ը̄ արդարութե, քաղցրաբարոյութե և ներողամտութե. վ̄ս և այսուքիկ յատկութիւք զաւելի գովութիս վերաբերեմ նմա, և առաւելապէս շահին զօրու ժողովրդեան։ Արդ՝ առ 'ի տալ աստ միայն զինչ ինչ ծանօթութիս 'ի վ̄ր այժմեան կացութե տէրութեն Պարսից՝ բերից զոմանս դիպուածս պատահեալ 'ի յետին ժամանակս մեր։

Յամի տ̄ն 1813. բնակիչք ն Խորասանու ապստամբեցան, և կամեցան ինքնագլուխ լինել. լուր այսր դիպուածոյ ժամանեալ վաղվաղակի Աղուանս՝ Թագաւորն ն̄ց Շահ Մահմուտ՝ յօժարեցաւ զրգռել զապստամբեալսն, և ձեռնտու լինել ն̄ց. վ̄ս և զօրս գումարեալ յայնժամ՝ առաքեաց առ ն̄ս, ը̄ հրամանաւ որդւոյ իւրոյ Շահզատէ Քամրանայ։ Այլ՝ այս ա̄մ հասեալ յունկս ամենազօր Ֆէթալի Շահ Արքայի՝ հրամանս ետ սա զօրս կազմել՝ առ 'ի գնալ փութով ը̄դէմ ն̄ց. և յանձնեաց զկառավարութիւն իւրին՝ առ Խոմայիլ Խանն Թէլպահին։ Բայց՝ յետ գնալոյ ն̄ր 'ի գործ մարտին՝ եհաս յանկարծակի լուր 'ի Թէհրան, թէ Սիւլէյման Խանն Կաճարեան՝ որ հրամանատար էր 'ի մաղանդարան 'ի կողմանէ Ֆէթալի Շահին՝ միաբանեալ իցէ և են՝ ը̄դէմ զօրաց թգ̄րին։

Զայս ա̄մ տեսեալ Շահին Պարսից կամեցաւ յայնժամ ինքնին ելանել 'ի պատերազմ ը̄դէմ թշնամեաց իւրոց. որ և եղ իսկ, և զկնի զանազան մարտից՝ խորտակեաց զա̄մ ապստամբսն, հնազանդեցոյց զժողովուրդն մինչ 'ի անդր քան զՃէրան, և կալաւ կենդանւոյն զգլխաւոր թշնամին իւր՝ զնոյն ինքն զՍիւլէյման Խան ը̄ այլ մեծամեծ խանս և զօրապետս Խորասանայ՝ որ ապստամբեալ էին ը̄ նմա. և ածեալ ետ զամենեսին առաջի իւր առ 'ի դատել 'ի հրապարակ ատենի, յորում էին և ա̄մ նախարարք տէրութեն։

Սամեալ Թագաւորին ըստ իրաւացն դատել նախ զՍիւլէյման Խանն՝ եհարց անդ զա̄մ մեծամեծս, թէ որով կերպիւ պարտ իցէր պատժել զնա. յայնժամ ա̄մ Կուսակալք և Օրէնագէտք պատասխանեցին թէ ըստ

Օրինաց մերոց՝ արժանի է դա մահու. այլ գթացեալ Արքային ՚ի վե նր՝ հրամայեաց գրել զնա միայն ՚ի տետրէ ազգն՝ և թողուլ կեալ յոճ առ ՚ի տալ օրինակ այլոց. և այսպէս ապստամբեալքն՝ ներեաց և արձակեաց, պահելով զնա դարձեալ ՚ի ծառայութի իւրում:

Յամի տն 1815. յամենայն ամպիլին եղև պակասութի անձրևաց յոյժ յոյժ ՚ի շրջակայս արքայանիստ քաղաքին. և Շէյխիսլամ երկրին՝ որ թէպէտ և ՚ի պատուի էր առաջի թգւորին՝ և նմ արքունեաց նր, այլ ոչ ճանաչելով զարդարադատ կամս Արքային՝ ը նմ ժողովրդոս իւր առ հասարակ՝ և կամելով և ես՝ առնել զգործ ինչ հաճելի այ և թագաւորին իւրոյ, ծնաւ զխորհուրդ ինչ ՚ի սրտի իւրում, որ ըղձմ էր իսկ կամաց արքային. սա հաւաքեալ առ ինքն աւելի քան զերկու հարիւր պարսկական անձինս ՚ի տուն իւր՝ քարոզէր նց առնելով թէ՝ պակասութի անձրևաց և անարգասաւորութի երկրին՝ իցեն պատիժ ինչ առաքեալ այ, պատճառաւ յաճախելոյ մուսուլմանաց ՚ի գինետունս Հայոց. և թէ պարտ էր կործանել զայն նմ տեղիս անօրէնութե, առ ՚ի դադարեցուցանել զբարկութի այ. ապա յորդորէր զնմ ունկնդիրս իւր՝ առ ՚ի գնալ ՚ի միասին՝ և քանդել զայնս: Այսպիսի անհամեմատ բանիւք՝ յինքն յանկուցեալ զնոսա ցասմնացեալ անմտարար ամբոխ՝ խրախուսեաց զնա յանդգնական գործ ինչ: Յետ այնորիկ՝ գնացեալ ը նմ ինքն անձամբ անձին ՚ի թաղն Հայոց, կործանել ետ զլին յեկեղեցեաց նց և զնմին գինետունս:

Այլ լուր յանդգնութե Շէյխիսլամին և համախոհից նր՝ եհաս վաղվաղակի յունկս Շահին. որոյ սրտմտեալ անհնարին՝ հրամայեաց թիկնապահաց իւրոց ըմբռնել փութով զնոյն զՇէյխիսլամն և զնմ ապստամբեալսն ը նմա՝ և ածել զամենեսին ՚ի յատեան իւր: Բայց չարագործացն լուեալ զսպառնալի հրամանս թագաւորին, և փախուցեալ ՚ի զանազան տեղիս քաղաքին՝ թաղեցին զանձինս իւրեանց: Նոյնպս և Շէյխիսլամն մաղապուրծ զերծուցեալ զինքն, ապաւինեցաւ ՚ի մզկիթն՝ անուանեալ Շահ աբդուլազիմ, միով ժամաւ հեռի ՚ի քաղաքէն. որ ըստ սովորութե երկրին՝ է ապաստանարան ինձ նմ յանցաւորաց և մահապարտից ես, մինչև ոչ կարել ումեք առնել զնա մինչ դեռ կայցեն ՚ի նմա անդ. և այս պատճառաւ տուեալ է նմա ըստ հին

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No.

աւանդութ̅ց ինչ՝ Թողեալ յօրէնադրաց Պարսից 'ի պատիւ միոյ իմամ զատէի անուանելոյ Շահաբդըլազիմ, որոյ շիրիմն պահի յարգանօք 'ի մզկիթի շինելոյ 'ի վր̅ աւերակացն վաղեմի քաղաքին Պարսից Ռահ կամ Ռէհ կոչեցելոյ:

Այլ՝ Թագաւորական սպասաւորքն գտեալ զերկոտասան արս 'ի յապըս-տամբելոց անտի՝ ածին փութով յատեան Արքային. որոյ բազմեալ 'ի մէջ Նախարարաց իւրոց և գոլով բարկացեալ ը̅դէմ յանցաւորացն՝ կամեցաւ ինքնին հարցանել զնոսա ասելով այսպէս՝ « Արք ամբարտաւանք, որո՛յ » հրամանաւ, կամ 'ի ձեռն որո՛յ օրինաց համարձակեցայք դուք առնել » զայս, մի՞ թէ Շէյխիւլամն է տէր ձեր և կառավարիչ երկրիս. » ըստ որում յանդգնեցայք դուք ը̅դէմ օրինաց Թագ̅րին իմոյ, նովին » օրինօք դատապարտեցի զձեզ. եղիք յանցաւորք յատեան իմում:» Ապա հրամայեաց Արքայն պատժել զն̅ս ըստ օրինաց. և միանգամայն դատապարտեաց զամենեսին տալ Հայոց զ1000. Թումանս 'ի հատու-ցումն վնասուց: Յետ այսորիկ կոչեաց Թգ̅րն զերևելիսն Հայոց առ ինքն, և մխիթարեաց զն̅ս սփոփական բանիւք, ասելով՝ « Կամիմ » որ ամ̅ ազգք բնակեալք 'ի տէրութ̅ իմում ո՛ր հաւատոյ և իցեն՝ զհա-» ւասար իմն ազատութ̅ վայելեսցեն, և կեցցեն ը̅ հովանեաւ իմոյ » Թագ̅րին պաշտպանութ̅:» Եւ ևս խոստացաւ նց̅ պատժել զՇէյխիւ-լամն ըստ հրամանի օրինաց. և յորդորեաց զն̅ս նաև ուրախ լինել, և աղօթել առ Ած̅ վս̅ կենաց իւրոց. և 'ի նոյն ժամու պատուիրեաց գան-ձապետին իւրոյ՝ տալ գլխաւորացն Հայոց՝ յիւր ճանաւոր գանձարանէն զ3000. Թումանս, առ 'ի յօգնել այնց քրիստոնէից՝ որք զկորուստ ինչ արարեալ էին 'ի ստացուածոց իւրեանց 'ի նոյն աւուր՝ և հրա-մայեաց ևևս նոյն Արքայն տալ վերստին շինել զկործանեալ եկեղեցին Հայոց, և զայլ շինուածս նց̅. և հոգալ և ևս ծախուք տէրութ̅՝ զա̅մ պակասութ̅ս կարասեացն խորտակելոց:

Դաւիթ Պէկ Ծատուրեան 'ի տանէ Մէլիք Շահնազարեանց,

Ասպետ առաջին աստիճանի կարգացն Արեգական և Առիւծոյ Պարսից:

پناهگاهی است که از پایتخت یك فرسنك و نیم دور میباشد و ما دام که
در آنجا مجرمان و هم قتّال می مانند کسی بر ایشان دست نمی تواند زد
بعد از جست و جوی بسیار دوازده نفر گرفتند و بحضور آوردند ۞ پادشاه
با خشم فرمود که یا مفسدان بحکم که و بکدام شریعت شمارا جراءت
و جسارت آمد که چنین غلط کردید ۞ مگر شیخ الاسلام شاه شما و مالك
ممالك ایران است که باو اطاعت نمودید چون خلاف قاعدهٔ دولت و عکس رای
مبارك پادشاهی بخود ماذون و جائز داشته اید سیاست موافق همان
قواعد برای شما معمول خواهد شد بیرون بروید و حکم فرمود تا بمقتضای
قانون بی تعویق سزا رسانند و مبلغ ۱۰۰۰ تمان بجهت تخمین بارامنه
اداکنند و بعد روسا و معتبران نصارا بحضور طلبید و خاطرجمعی داده
گفت مطلب شاه این است که اقوام متساکن ممالك سلطانی هرکدام مذهب
دارند با کمال فراغبالی و آسودگی زیر سایهٔ خسروی زندگی کنند باید شریعت
شیخ الاسلامرا منظور نظر خاقانی و ملزوم همّت ما دانسته طایفهٔ ارامنه
بخوشحالی و بدعاگوئی پادشاهی مشغول باشند پس از اظهار این مراتب
مرحمت شاه فرمود که نیز مبلغ ۳۰۰۰ تمان از خزینهٔ خاصّ شهریاری
بروساء مذکوره تسلیم کنند تا مناسبًا میان ستمدیدگان تقسیم نمایند
و ایضًا قرار داد کرد که کلیسارا تعمیر و اشیا و اسبابرا تجدید یا ترمیم کرده
مجموع این اخراجات محسوب دفاتر خزینهٔ عامره داشته باشند ۞

مرقوم شد در دار السّلطنه پاریس
در شهر رمضان المبارك سنهٔ
۱۲۳۱
ه‍ ه‍ ه‍

صاحب نشان شیر و خورشید ایران
ملك شاه نظر زاده میر داود ضادوریان

این معنی می طلبند که فسق و افترا بخود محروم و منع جور و جفا در عهدهٔ خویش ملزوم دانسته متکفّل عمّال و زیردستان شوند و اگر خلاف مراسم ذمّت بکنند مستوجب سیاست گردند ۞

اگر شهنشاه معظّم عنان دولت و قواعد عدالت بدین گونه مضبوط نگاه دارد از طرف دیگر نوّاب والا شاهزاده عبّاس میرزا که ولی عهد و نایب السّلطنه نامزد است در ولایات آذربایجان که حکومت آن حدود بدست آن والا با اختیار کلّی داده اند مجموع امور شرع و عرفرا موافق قانون و خاطرخواهی والد ماجد بعمل آورده روز بروز در تدبیر مصالح وادراك علوم وفنون ترقّی میبدیرد ۞

الحال انتظام و قوانین سلطنت ایران بر این قراراست که رعایا و مالکان اموال و اهالی مذاهب متفرّقه در ظلّ حمایت خسروی سربست و آسوده گشته مرحمت پادشاهی در آفاق مشهور و مذکور افتاد و اقوام آن اطراف بجهت دادآوری آن شهریار بیش از پیش مسرور و ممنون میباشند و چون تصدیق این معانی لازم افتاد یك دو نقل که در این ایّام وقوع یافت مرقوم کلك بیان خواهد شد ۞

در سنهٔ ۱۲۲۹ هجری مطابق سال ۱۸۱۳ عیسوی خراسانیان بغرض استقلال عاصی شدند این خبر بسمع شاه محمود سلطان افاغنه رسید خواست تا آن طغیانرا امداد دهد که آتش فتنه در آن ولا خاموش نشود و اولاد خود شاهزاده کامران با قشون لازمه بصوب خراسان فرستاد خبرآن واقعه برکاب همایون آمد و معروض امنای دولت گشته شاه فرمود تا عسکر جمع کنند و اسمعیل خان طلایرا سردار معیّن نموده بدفع طاغیان روانه کردند چند روز گذشت که غفلةً بدار السّلطنهٔ طهران خبر رسید که حاکم مازندران سلیمان خان قاجار باغی شده اتّفاق بخراسانیان کرده بود شاه عساکر رکابی آراسته باستقبال دشمن بالذّات عزیمت فرمود و بعد از مقاتله و محاربهٔ چند در هر جا مظفّر شده ولایات خراسان و هرات تا بنزدیك

دل مردمرا خراشیدندی ۞ در این وقت هر دعوا و نزاعرا با جدّ و جهد تمام و اکثر اوقات در حضور شاهزادگان تفحّص واقطاع میکنند ۞ سابقًا قضات جز رسومی که فریقین میدادند اصلاً مواجب نداشتند ۞ الحال شاه برای ایشان علوفهٔ سالیانه معیّن نموده تنبیه و تأکید بلیغ فرمود تا بهیچ وجه رشوت و الّا تحفهٔ جزوی از خلق نگیرند ۞ در ایّام پیشین فوج متعدّد اهالی و متوطّنان ایران بعلّت جور و تعدّی و بسبب کثرت باج وخراج اموال واملاک و صنایع بممالک اجنبیّه برده ارتحال و ترک وطن کردندی ۞ امّا در ایّام شاهنشاه فرخنده فر آن مهاجران و اولاد ایشان و هم اهالی غربت از دور و نزدیک بتمکین ایران میآیند زیرا که در هر جا برای امور تجارت و سائر صنایع سربستی کلّی و حمایت حامیّ پادشاهی حاضر و موجود است ۞ قبل بر این ایرانیان هرکسی که مذهب دیگر داشت اورا اکراه و اجتناب میکردند ۞ اکنون هر ملّتی باطوار و صنوف عبادت خود مشغول گشته مساویًا زیر سایهٔ خاقانی محمی در شریعت یکی از دیگری فرق نمی بینند ۞ مقدّمًا در اکثر ایالات ایران دزدان وسارقان بر سر راه نشسته کاروان و سیّاحان میزدند و در تأدیب وتعدیم ایشان حکّام تکاسل می کردند ۞ امّا امروز امنیّت و اطمینان در عموم ممالک محروسهٔ سلطانی خواه در بلدان خواه بر عرض جوادّ بدرجهٔ کمال رسید ۞ در باب ترتیب اساس حرب و تعلیم عساکر اطوار قدیمه بنظام جدید یعنی بقواعد فرنگستان مبدّل گردید و قوانین مذکوره یومًا فیومًا بر خوی خلق تأثیر نموده سبب تزیّد راحت و اعتماد گشت ۞ و چون حضرت پادشاه جمجاه بشاهزادگان و بیگلربیگان و امرا و رؤسا مأموریتی و حکومتی عنایت فرماید از ایشان حجّت و عهدنامه میگیرد که حسب الموعود اطاعت بجای آورده امور و مصالحرا بی تعصّب اجرا کرده مفاسد و مجارمرا تعذیب نمایند ۞ و حکّام مشار الیهم از ضابطان وکتخدایان و سائر عمّال که در حفظ حکومت میدارند حجّات و تعهّدات

قندهار ضبط کرده اهالی آن دیار باطاعت آورد سلیمان خان و خوانین خراسان وسائر طاغیان بگیر آمده دست بسته و پای در زنجیر بحضور پادشاهی احضار کردند شاه فرمود که در مواجههٔ رجال دولت شریعت آنها قطع داشته باشند وچون قصد نمود که اولا دیوان سلیمان خان موافق قانون طی کنند پرسیده که بچه سیاستی مستحق است ریشسفیدان در جواب گفتند که مستوجب قتل است ۞ با وجود این حکم از راه مروت بر او شهنشاهرا رحمت آمد و از سر خون او گذشته فرمود که برای عبرت عالم بی چشم باشد و باقی طاغیانرا بخشیده و مرخص کرده باز بخدمت سلطانی قبول نمود ۞

در سنهٔ ۱۲۳۰ مطابق سال ۱۸۱۵ در نواحی دار الخلافهٔ طهران از عدم باران خشکی عظیم اتفاق افتاد و شیخ الاسلام آن پایتخت اگرچه نزد پادشاه و امنای دولت اعتبار و احترامش بسیار بود لکن از خاطرخواهی خسروی غافل و بی خبر که جملهٔ ساکنان ممالک محروسه مساویًا در ظل مرحمت شهریاری محمی باشند شیخ مشارالیه خود بخود تدبیری اندیشید که مقبول خدای تعالی و پسند طبع همایون آید و در خانهٔ خود دویست نفر از خلق فقیر جمع آورده ایشانرا وعظ کرد و گفت که یا مسلمین شبهه نیست که قطع باران و خشکیٔ زمین غضب خداست و سبب چنین بلا سوی در شرب شراب و در شیره خانهای ارامنه مجوئید باید این خراباترا خراب کنیم تا قهر الهی ساکت و خاموش شود پس برویم و خانهای ناپاک بخاک یکسان سازیم ۞ با سخنهای فتنه انگیز دستهٔ مردم ناهشیار و زودرنج بتحریک و تحریق آمده با قیل و قال هجوم بمحلهٔ ارامنه بردند و بحکم شیخ مومی الیه یک کلیسا و شیره خانه چند خراب کردند ۞ سریعًا خبر این شورش بسمع پادشاه رسیده غیظ کرد و فرمود تا شیخ الاسلام وسائر مفسدانرا گرفته بحضور بیاورند ۞ چون شنیدند که شاه از فعل ایشان در غضب شده بود فرار کردند و در اطراف شهر مخفی شدند و شیخ الاسلام بقصد رهائی جان بجامع شاه عبدالعظیم گریخت و امین نشست ۞ آن جامع

در بیان

احوال ونظام وکذارشات عدالت آیات این ایام در ممالك محروسهٔ ایران ❁

از تلوّن زمان و تقلّب دوران در امور دولت ایران انواع تبدیلات وتشویشات اتّفاق افتاد ❁ ولی در هیچ هنکامی ملکرانی که فی الحال زیر سلطنت آل قاجار بنابر عدالت کُستری و رعیّت پروری استقرار پذیرفته مرکز بر آفاق ایران نورافشانی نمود ❁ خاندان قاجار که از نسل بنی جنکیز کویند از مدّت مدید بر سرحدود شمالی ایران تمکین وتملیك کرفتند وبعد قضای نادر شاه مشهور در فرنکستان بنام طهمسب قلی خان اعتبار واقتدار آن خاندان روز بروز زیاد کشته در میان طوائف نامدار آن دیار باوج بلندی و بالادستی رسید ❁

در سنهٔ ١١٩٨ مطابق سال ١٧٨٤ عیسوی آقا محمد شاه قاجار همه خصمان و مقابلان خودرا یکایك اشتغال ساخته واز دست ایشان ملکداریٔ ولایات برداشته سکّان ایران باو اطاعت نمودند وسلطنت او ده سال امتداد یافت وبعد برضای اقوام ایران برادرزادهٔ او سلطان صاحب قران فتحعلی شاه بر سریر موروث جلوس شریف فرمود ❁

در کلّی امور و مصالح بنی قاجار عدل ومرحمترا اعماد اساس دولت ساخته از این رهکذر قلوب اهالی ایران عموما بدست آوردند ❁ قبل از این در اجرای شرع و عرف قضات وحکّام بلدان ونواحی بر رأی واختیار خود حکم فرمودندی و خلق اللّهرا هر نوع ظلم وافترا رسانیده

BELEDIYE KÜTÜPHANESİ

در بیان
احوال ونظام وکذارشات عدالت آیات این ایام
در ممالك محروسهٔ ایران ۞

فی پاریس

من المطبعة السلطانیة المعموره

سنة ۱۲۳۱ من الهجره ۞

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No.

İBB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi
ERM0039
255.07.02.01.06.00/